

Наръчник за обучаеми се възрастни

---

*Как да използваме
материалите по
проекта*

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

КАКВО Е НЕОБХОДИМО ДА ЗНАЯТ ОБУЧАВАЩИТЕ ?

Насоки, препоръки и указания за учителите на възрастни за работа с
материалите, разработени по проекта „TIMELESS“

Май, 2022

Erasmus+ KA204 project number 2019-1-TR01-KA204-073839
"The European Commission support for the production of this publication does not constitute
an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the
Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information
contained therein"

КАКВО Е НЕОБХОДИМО ДА ЗНАЯТ ОБУЧАВАЩИТЕ ?

Насоки, препоръки и указания за обучителите на възрастни за работа с материалите, разработени по проекта „TIMELESS“

СЪДЪРЖАНИЕ:

ВЪВЕДЕНИЕ.....	2
СЛУШАНЕ С РАЗБИРАНЕ.....	3
ЧЕТЕНЕ С РАЗБИРАНЕ.....	6
ГОВОРЕНЕ.....	8
ПИСМЕНА ЧАСТ.....	10
ПОСЛЕДНИ ДУМИ, НО НЕ И ЗА ПОСЛЕДНО.....	12

ВЪВЕДЕНИЕ

Указанията за обучаващи са написани с цел ефикасно подобряване на езиковите умения на по-възрастните ученици. Идеята на проекта е учащите се да придобият тези умения, чрез запознаване с нематериалното културно наследство в техните родни места и в различни европейски държави. Описанията, легендите и сведенията за множеството нематериални наследства се богат източник на информация за учащите се. Черпейки знания за чужди или добре познати култури, обучаващите се имат възможността да развият *четирите езикови умения*. Възможностите за обучение, създадени чрез различни и едновременно сходни по контекст текстове, стимулират ученето, придобиването и усъвършенстването на езиковите умения. Разновидностите и приликите улесняват процеса на обучение, тъй като са добри примери за сравняване и съпоставяне, което обогатява речника и развива критическото мислене.

Възможности за обучение и езикови умения

Учителите, които се занимават с развиването на езиковите умения на възрастни ученици, работят по начин, който помага на обучаващите се да придобият умения, които могат да бъдат разделени в две категории- продуктивни/активни или възприемчиви/пасивни умения. Понякога се налага тези от първия вид да се заменят от вторите, или обратно- за да се поддържа фокусът на учащите- да са съсредоточени и да не се разсейват.

В това Ръководство за обучители на възрастни са включени всичките четири компонента за владение на даден език: продуктивни умения (говорене и писане) и възприемчиви умения (слушане и четене с разбиране). Развиването на компонентите се случва в среда, в която първо се преподават и след това се прилагат. Продуктивните/активните умения, които са съпроводени от възприемчивите/пасивни умения, са най-вече предаването на информация,

което се случва или в устна, или в писмена форма. Нито един от двата вида не би могъл да съществува, без другия.

Умения за слушане с разбиране

Слушането и осмислянето спомага за привикването към думите, структурите на езика и дикцията, с помощта на която се общува, т.е. придобиват се умения за правилен подбор на думи и интонация на гласа, според конкретната ситуация. Затова, позволете на учениците си да слушат колкото могат повече. Когато се учи чужд език, на първо място се усвояват възприемчивите умения, а след това практически се прилагат и продуктивните. Пасивните езикови умения не подтикваат учениците да участват активно, но крайните резултати не са задоволителни, ако по време на учебния процес липсват някои от тези компоненти.

Умения за четене с разбиране

Пасивното слушане и четене води до активно използване на граматически структури, разнообразие от думи, както и чути и повторени звукове от изучавания чужд език. По-възрастните ученици могат да прочетат за историята и описанията на нематериалните културни предмети, като крайната цел на това е те да успеят да разберат смисъла на текстовете и да извлекат необходимата информация от тях. Понякога в допълнение към текстовете се прилагат диаграми и таблици или въпроси, отговарящи на: кой, какво, къде, кога, защо, за какво, как и т.н.

Разговорни умения

Разговорните умения спомагат за развитието на различните видове стилове на учене- официално, неофициално, ежедневно, интензивно и т.н. Те са изградени на основата на различни ситуации на общуване, в които човек може да попадне. Важно е да се прецени правилно кой говори, на кого говори, какъв е предметът на разговора и с какви намерения се провежда той. При изучаването на английски език (или който и да е друг чужд език), усвояването на разговорните умения е една от основните цели, към които човек трябва да се стреми.

Писмени умения

Педагозите, които не желаят да отегчават учениците си, обикновено боравят с широк спектър от упражнения за писане и говорене. Писмените умения са продуктивни, затова е нормално някои от обучаващите се да се справят по-зле от останалите, но това не бива да ги спира да се опитват да пишат. А учителите трябва да продължават да измислят и прилагат нови и по-ефективни методи, с които да окуражават учениците си да развиват своите продуктивни умения.

СЛУШАНЕ С РАЗБИРАНЕ

Слушането би трябвало да е активен процес. Въпреки това, в много групи за изучаване на чужд език се практикува следното: обучаващите се просто стоят и слушат (записи), без да правят каквото и да било с информацията, която са получили. След време този начин на работа предизвиква загубата на интерес у курсистите. Ето защо, ако ги помолите да възпроизведат нещо в момента на слушането или им предложите разни дейности, свързани с това, процесът на самото възприемане на информация би бил най-ангажиращ за тях. По-надолу ще откриете няколко стратегии за превръщане на учениците в активни слушатели.

Преди самото слушане

Има няколко подготвителни стъпки, които трябва да се изпълнят заедно с обучаващите се преди началото на упражнението, за да ги подготвите за слушане с разбиране.

Изграждане на основни познания по темата

Първо е добре да изберете история от дигиталната книга „Скрита култура“, която да прочетете на вашите ученици. Би било разумно предварително да ги запознаете с темата, която сте подбрали. Преди началото на занятието за слушане с разбиране, допитайте се до обучаващите се и ги накарайте да се замислят какво от тяхната култура биха могли да свържат с избраната тема. Стимулирайте ги да разкажат каквото могат по темата, свързано с родната им култура, като в дискусиата включвате ученици от целия клас. За да откриете тема от избраната категория, Ви съветваме да се консултирате с речника за Изкуство и култура, както и статиите в него. Накрая проверете към коя тема спада този речников запис.

Пример: ако сте избрали темата за танца Зейбек от дигиталната книга „Скрита култура“, проверете речника за Изкуство и култура, в който се съдържа информация за избраната от Вас тема. След като откриете параграфа за него, проучете в коя категория спада танца Зейбек. Намира се в Тема 2: Сценични изкуства. Вече можете да обсъдите с учениците си общото и най-значимото относно сценичните изкуства, като включите примери от различните култури на участниците. След това ги уведомете, че историята, която им предстои да чуят е свързана със сценичните изкуства.

Предположения

Друг начин да подготвите учениците за слушане е да ги запознаете със заглавието на дигиталната история, която сте избрали, да им покажете визуалните ѝ компоненти и да ги оставите да предположат за какво ще се разказва.

Пример: ако изберете темата за историята на танца Зейбек от дигиталната книга „Скрита култура“, прочетете заглавието на учениците- Зейбек. Покажете им няколко изображения от книгата, след това ги попитайте какво мислят. Оставете ги да предположат за какво е тази история, от коя държава произхожда и т.н. Също така, можете да ги помолите да опишат дрехите на танцьорите и да ги сравнят с тези на техните собствени народни танцьори.

По време на слушането

За самото слушане можете или да прочетете избраната от Вас история на учениците, или да оставите четящо устройство, което да го направи вместо вас.

Със започването на прочита на текста за слушане, съществува риск от бърза загуба на внимание от страна на учениците, особено ако са пасивни слушатели и ако историята е на език, който изучават в момента. Затова, има няколко стратегии, които биха помогнали за предотвратяването на този проблем. Някои от тях са добре познати: „Попълнете празните места“, „Въпроси правилно-неправилно“, „Свържете правилно края на изречението с първата му част“. В допълнение към изброените упражнения, може да приложите и следните:

Водене на записки

По време на слушане с разбиране, бихте могли да помолите учащите се да си водят записки, докато им четете текста. Записването може да става под всякаква форма - да отбелязват частично, това което чуват, да си правят рисунки по темата или да си изготвят диаграми или таблици с информация. Основната цел на това е да ги ангажирате да бъдат активни слушатели.

Разсъждаване на глас

Друга стратегия за поддържане на активността на обучаемите по време на слушане е да разсъждават на глас, заедно с четящия. Докато им прочитате текста, от време на време може да правите кратки паузи, в които да разсъждавате на глас, заедно с учениците.

Докато обмисляте как да го направите, може да обобщите прочетеното досега и да зададете въпрос-задача към слушателите- да съпоставят новоприетата информация с тази от добре познатата им родна култура. Също така, можете да ги попитате как според тях ще продължи историята. След това продължете да четете и проверете дали някои от предположенията са съвпаднали, или не.

След слушането

Чрез дейностите след слушането, може да се провери и установи дали текстът, който учителят е прочел, е бил напълно разбран от обучаващите се, или не.

Обобщаване и визуализиране

Обобщаването и визуализирането ни дават представа за нивото на разбиране и възприемане на текста за слушане от учащите се. Можете да им поставите за задача да направят кратко обобщение на чутото в писмен или устен вид, или да споделят представите си за това, което са разбрали от информацията.

Избор на заглавие

Изборът на заглавие на текста за слушане е друга стратегия за оценяване на компетентността на учениците, спрямо разбирането на текста от тяхна страна. Добра идея би било, да предложите на учащите се да изберат подходящо заглавие на текста, различно от оригиналното, като по този начин им разкривате за какво ще се говори в него.

ЧЕТЕНЕ С РАЗБИРАНЕ

Четенето е едно от четирите умения, които трябва да се преподават при изучаване на нов език. Когато четат, учениците срещат непознати думи в контекст, както и граматически правилно съгласувани изречения. По този начин научават нови думи и изрази, дори идиомы, които ще им помогнат при писане или общуване.

Общо взето, когато четем, го правим с някаква цел - било то да получим конкретна информация, да добием обща представа за текста или просто за удоволствие. В зависимост от целта на четенето, има различни стратегии, които могат да се приложат. Изброените по-долу могат да се прилагат и са полезни във всички случаи.

Предварителен прочит

Преди началото на прочита е добре да се подготвим с няколко занимания като скоропоговорки или гатанки, с помощта на които да запознаем учениците със заглавието на темата. Освен това, може да се допитате до тях, за да разберете до колко са запознати по тази тема. За да ги подготвите за упражнението, бихте могли да обясните значението на някои думи или да запишете цитат, който да обсъдите заедно с тях. Други неща, които може да се коментират са заглавието,

жанрът, данните, особеностите, авторът на текста или други теми, които смятате за подходящи. И, разбира се, отново можете да оставите учениците си да развихрят въображението си и да предположат какво ще се случи според тях.

По време на четенето

Когато става въпрос за четене с разбиране, има два варианта: или да оставите учениците да четат сами за себе си, на ум и със собственото им темпо, или да се редуват и да четат групово, на глас, като по този начин упражняват и произношението си. Ако предпочитате втория метод, можете паралелно да ги питате за значението на някои изрази или да им задавате въпроси, за да прецените дали са вникнали в съдържанието на текста, който четат.

Освен това, по време на четенето, можете да направите проверка относно предположенията им за по-нататъшното развитие на историята или да им поставите за задача да отбележат изреченията, които съдържат главните идеи във всеки абзац, както и свързващите ги думи.

Също така, може да ги попитате за някои непознати за тях думи, значението на които би могло да се определи чрез контекста.

След прочита

За да се прецени дали текстът е бил добре усвоен, има няколко критерии за проверка, които включват:

- Ако преди прочита, заглавието е било скрито или е липсвало такова, критерий за добре усвоен текст е избирането на подходящо заглавие.
- Въпроси за разбиране или въпроси със затворени отговори, вярно- грешно, или кратки свободни отговори.
- Извадете от текста изречение, в което да подчертаете дума (пр. местоимение), която обучаемите да определят за какво се отнася.
- Гледайте клипове и видеа, свързани с темата.

ГОВОРЕНЕ- УМЕНИЯ ЗА ВОДЕНЕ НА РАЗГОВОР

Когато се говори по такъв начин, че това, което искате да кажете, се разбира ясно и, ако е възможно, получите някаква реакция, то тогава говоренето ви е ефективно. Има два основни елемента за ефективното говорене: какво се казва и как- по какъв начин се казва.

„Какво се казва“/“Това, което казвате“ означава изборът на правилните думи. Използваните думи и изрази при разговори с приятели обикновено съществено се различават от тези, които ни служат в официални представяния или интервюта.

Подобно на това, начинът по който се изразявате също ще се променя в различните ситуации. Въпреки това, има и някои общи прилики, например дали естествено говорите тихо, или високо и използването на езика на тялото.

Този раздел разглежда аспектите на ефективното говорене и предлага стратегии, с помощта на които да станете по- добри във воденето на разговори.

Преди говорене

Първата стъпка е предварителната подготовка (етап на презентирането). Този етап позволява на учениците да помислят върху темата или ситуацията, преди да започнат да говорят по нея. Ролята на учителя е да ги насърчи да си

набележат точки, по които ще говорят, преди реално да започнат. Учителят трябва да постави тази предварителна задача и е необходимо неговите/нейните инструкции да бъдат ясни.

Подготовка от страна на речниковия запас на думи

Тази стъпка се извършва преди самото говорене. Предварителното запознаване на учениците с някои думи е много полезно и за учителите, преподаващи различни предмети и на различни възрастови групи, тъй като усвояването на език е важна част от ученето и ключът към говоренето.

Добрата подготовка за говорене включва използването на умения, евентуално слушане и понякога четене. Тази стъпка трябва да е кратка- около 10 минути и еквивалентна на времето, необходимо за представянето на урок по граматика. Важно е все пак обучаващите се да имат достатъчно време, за да обмислят добре за какво ще говорят.

Нека да вземем за пример дигиталната книга „Скрита култура“. В края на всяка глава ще откриете речник за елементи от нематериалната култура. Прочетете на глас термините, за да може курсистите да ги повторят след Вас, като се уверите, че те ги разбират. В главите на книгата се съдържат и снимки за по-добро възприемане на информацията, като те могат да се използват и за групово обсъждане и анализиране.

По време на говоренето

Следващата трета стъпка е по време на говоренето (практически етап). Това е моментът, в който учениците практикуват говорене. Не е необходимо да се прави нещо по- специално от страна на учителя, тъй като в този момент от обучението си, всеки от курсистите се подготвя индивидуално, по двойки или по групи.

По време на работа е възможно да възникнат проблеми с изпълнението на задачите при някои от учениците, поради бедния речников запас. Затова, учителят трябва да наблюдава и да съдейства на по-слабите студенти, които изпитват трудности по време на упражненията за говорене. Друга отговорност на учителя е да оцени как са се справили обучаващите се и да прецени дали са готови да преминат по-нататък, или все още не. На този етап се използват и комуникативни упражнения, с цел да се помогне на учениците да подобрят своите разговорни умения.

Работа по двойки

Често „работата по двойки“ се определя като някакъв вид игра. Полезно е понякога да се включват и игри, все пак целият процес става по- интересен и забавен. „Да, не!“ е игра, в която е забранено използването само и единствено на двете думи: „да“ и „не“.

Разпределете учениците и започнете да играете. Когато някой загуби, отпада от надпреварата, а партньорът му/й се регрупира с някого от останалите потенциални победители. По този начин се създава „да, не!“ турнир. Използвайте темите от дигиталната книга и посъветвайте студентите да си задават въпроси един на друг за различните празници, традиции и обичаи, споменати в главите на „Скрита култура“.

Групова работа

Играта „Горещ стол“ е чудесен начин за ангажиране на всички участници в групата, като така се насърчава и участието в говоренето и на по-слабите ученици. Който седне на „горещото място“ застава отпред (пред групата) и се преструва на експерт в областта на нематериалните културни наследства. Останалите му задават въпроси, на които той трябва да отговори. Учителят трябва да се убеди, че ученикът на „горещия стол“ има достатъчно високо езиково ниво, за да ръководи тази дейност в групата.

След говоренето

Този етап е строго индивидуален. Помага на учениците да възприемат информацията или всичко запомнено от предишния етап на „говорене“ и да осмислят действията си. Последната задача е „пренос на информация“ – упражнение, при което те проверяват онова, което току-що са научили.

Обобщение

Обобщителните упражнения и дейности ще затвърдят наученото досега (от предишните етапи), като избистрят знанията на учащите се и плавно преминат към следващата стъпка. Това е най-добрият и ефективен начин за проверка на усвоеното или неусвоеното от тях, както и за обобщаване на важната информация. Учениците ще оценят тази стъпка, защото преходът към следващата тема няма да им се стори толкова рязък.

„Кратките отговори на въпроси в края на часа“ вършат чудесна работа за набързо обобщаване на материала. Например, учениците може да казват по две изречения за наученото от тях досега или да отговарят на конкретен въпрос, над който трябва да поразсъждават. Въпросите могат да бъдат от сорта на: „Какво е нематериалната култура?“, „Какво значи традиция?“ или „Кое/Какво най-много ви харесва от нематериалната култура и защо?“.

ПИСМЕНА ЧАСТ

"Писането не е просто свързване на синтактично правилни изречения, или нареждането на думи, перифрази и абзаци. Уменията за писане, от друга страна, се разкриват в съставянето на ясно и последователно цяло (текст), което да отговаря на конкретните правила, отнасящи се за него."

Процесът на писане преминава през четири фази: планиране (съставяне, измисляне), писане, редактиране и публикуване. Въпреки нагледно строгите рамки и ограничения, съставянето на текст не е линеен процес. Писането по-скоро се определя като дейност, благоприятна за развитието на въображението, която прави възможно предаването и разбирането на нечия реалност. То е динамичен процес, който се вписва отлично в учебния процес.

По-долу са описани някои стратегии, с помощта на които да направите часовете по писане по-интересни, практични и полезни за учащите се.

Преди писането

За да подготвите учениците си по най-добрия начин и да ги стимулирате да участват активно в занятията, трябва да ги направите по-интересни за тях. Например, да ги запознаете с темата по по-нестандартен начин. Ето и други предложения (за предварителна подготовка):

- Изгледайте видео, свързано с темата.

За начало изберете история/тема от електронната книга „Скрита култура“. Най-добрата подготовка за учащите се би била да се коментира избраната за писмената работа тема. Ако искате да им привлечете вниманието още в първата минута от занятието, подбрано видео би го сторило със сигурност. Това упражнение ще подпомогне на учениците да навлязат в темата и следователно да постигнат по-добри резултати в писмената част след това.

Пример: Ако се спрете на темата „Изкуствата на културата“ и предложите на учениците си темата за историята на нестинарството, видеото, което предварително ще изгледат трябва да е свързано с традиционния български танц.

- Изображението като дидактическа опора.

Използвайте изображения, за да улесните разбирането, както и запомнянето. За обучаващите се би било интересно да им се покажат поредици от снимки, свързани с избраната тема.

Пример: Ако изберете историята на нестинарството, в електронната книга може да откриете снимков материал, който да ви помогне да опишете обичая и да запишете ключовите за него думи. Би било интересно да насърчите учащите се да обърнат особено внимание и на списъка с непознати думи.

По време на писане

Когато занятието по писане се провежда, може да пуснете аудио файл, отново от дигиталната книга „Скрита култура“, който да е по избраната тема. Целта на това е учениците да успеят да запишат всички думи и/или фрази, които успеят да чуят по време на аудио сесията. Най-вероятно ще се наложи да пуснете записа повече от един път, за да могат слушащите да си запишат колкото могат повече неща.

След изслушването на аудио записа, отделете време за обсъждане с групата, използвайки някое от следните упражнения:

- **Съставете кратко описание.** Може да поставите за задача на учащите се да съставят кратко описание, което да обобщи разбиранията им от аудиото.
- **Споделете с тях описанията/въпросите/отговорите.** Препоръчително е да практикувате това упражнение в група, за да предизвикате обмена на различни идеи и разбирания. В този случай би било уместно да се споделят елементи от отговори на различните въпроси.
- **Включете културата на учениците в дискусията.** Целта на това упражнение е да позволи на обучаващите се да споделят свободно с цялата група за техните култури, да разкажат за тях, като се придържат в рамките на определената тема.

След написване на текста

За да се гарантира, че всички учащи разбират добре темата на занятието за писане, е важно да се направи равностметка. Тук ще откриете два примера с такава цел:

- **Обединяване на непознатите думи и фрази.** Би било интересно да проверите и отбележите всички думи и изречения, които слушателите са успели да преразкажат и включат в писмените си работи, след изслушването на аудио записа. По този начин може да проверите дали думите и изреченията са изписани правилно, както и до каква степен темата е усвоена.
- **Четене с разбиране- текстове с празни места.** Направете първи прочит на текста, на глас, като споменете и списъка с думи, с които трябва да се запълнят празните места. За това упражнение би било интересно да разпределите учащите се по двойки или в малки групи, в които да попълнят липсващите думи в текста.

ПОСЛЕДНИ ДУМИ, НО НЕ И ЗА ПОСЛЕДНО

Това Ръководство се фокусира най-вече върху развиването на езиковите умения на учащите се, във връзка с избрани елементи от нематериалното културно наследство. Доказано е, че езикът, културата и комуникацията са най-съществените компоненти при обучението на възрастни. Езиковите умения,

независимо дали са възприемчиви или продуктивни, дали се отнасят до устното или писменото общуване, са задължително условие за по-възрастните хора. Най-добре за тях е да бъдат причислени към общност, с която да се развиват заедно.

За никого не е тайна, че образованието е най-ефективно, когато се основава на истории: ценни истории за социални общества, разкази за тяхната същност, бит и духовни ценности. Обучителите трябва да вземат под внимание тези концепции, когато съставят и изпълняват *своите* учебни програми. Те трябва да бъдат адаптирани към всяка от групите, включително отделните членове от тях, на които те (ще) преподават.